

Katarzyna Żukrowska

Szkoła Główna Handlowa w Warszawie

TRANSFERY MIĘDZYNARODOWE W WARUNKACH WYCHODZENIA Z KRYZYSU

Streszczenie: W opracowaniu przedstawia się zróżnicowane reakcje w poszczególnych grupach państw na kryzys 2007/2008. Byłoby to nawet uzasadnione, gdyby zastosowana polityka była podobna w poszczególnych grupach państw, reprezentujących podobny poziom rozwoju. Nie zawsze jednak obserwowano taką prawidłowość. Udowadnia się tu, że zastosowana polityka była często mało efektywna, o czym decydowało stosowanie rozwiązań, które w przeszłości stosowano w warunkach systemów gospodarczych narodowych i zamkniętych, a nie międzynarodowych i otwartych. W tekście stwierdza się, że relatywnie małemu spadkowi PKB towarzyszył głęboki spadek międzynarodowych obrotów handlowych i BIZ. Odnotowane spadki w tych trzech dziedzinach rozłożyły się nierówno między trzy grupy państw i ich systemy gospodarcze: rozwinięte, wschodzące i rozwijające się.

Słowa kluczowe: transfery międzynarodowe, kryzys, dekonjunktura.

1. Wstęp

Gospodarka światowa dostarcza sygnałów wskazujących na wychodzenie z kryzysu. Prognozy wyspecjalizowanych ośrodków są umiarkowanie optymistyczne. Artykuł stawia sobie za cel odpowiedź na pytanie, jak ten powrót koniunktury przekłada się na międzynarodowe transfery w ujęciu globalnym i regionalnym. W analizie wychodzi się z tradycyjnego założenia, że zarówno wrażliwość poszczególnych państw, w zależności od ich poziomu rozwoju oraz specjalizacji produkcji, jest różna na pozytywne i negatywne impulsy z zewnątrz, jak i obserwuje się w nich różne reakcje na dekonjunkturę i próby stymulowania wzrostu gospodarczego.

Opracowanie składa się z trzech części. W pierwszej omawia się reakcje państw na dekonjunkturę i wpływ stosowanej polityki na transfery międzynarodowe. W drugiej przeprowadza się diagnozę zachowań państw w sferze polityki gospodarczej podczas wychodzenia z dekoniunktury oraz podejmowanych działań mających na celu usunięcie negatywnych skutków stosowanej polityki interwencyjnej. W trzeciej części przedstawia się scenariusze przyszłej ewolucji możliwych rozwiązań o charakterze globalnym, odnoszących się do transferów międzynarodowych.

Analiza przeprowadzona w tym tekście prowadzi do udowodnienia tezy, że w wielu systemach gospodarczych stosuje się rozwiązania w polityce gospodarczej, które były skuteczne w warunkach ich rozwoju charakteryzującego się innymi cechami niż te obecnie stosowane. Chodzi tu o różnice w instrumentach, metodach, polityce i szczeblach zarządzania, które są stosowane w warunkach gospodarki narodowej, protekcyjnie nastawionej do otoczenia międzynarodowego, oraz w gospodarce międzynarodowej, otwartej, w której stosuje się szerszy zakres instrumentów, inne sfery oddziaływania i więcej szczebli zarządzania. Słowem, dąży się tu do pokazania, że skuteczność zastosowanych w państwach rozwiązań zależy od tego, jak dana gospodarka jest wrażliwa na impulsy z zewnątrz, jak wykorzystuje dostępne instrumenty polityki gospodarczej, czy skutecznie stosuje dostępne sfery zarządzania i stworzony w tym właśnie celu wieloszczeblowy jego system.

2. Reakcje państw na dekoninkturę i wpływ stosowanej polityki na transfery międzynarodowe

Kryzys z 2007 r. ujawnił kilka ważnych słabości współczesnej gospodarki światowej. Obejmują one: (1) nacjonalizmy walutowe, co oznacza zwrot ku protekcji kursowej; (2) ograniczoną skuteczność podejmowanych działań interwencyjnych; (3) negatywne i długotrwałe skutki podejmowanych prób interweniowania w gospodarkę w postaci narastającego deficytu budżetowego i długu publicznego. Ponadto wskazał na pewne nowe zjawiska, które można oceniać jako korzystne w skali globalnej. Zaliczyć do tego można: (1) wzrost znaczenia rynków wewnętrznych w krajach wschodzących jako czynnika stabilizującego popyt; (2) synchronizację cykli w skali globalnej; (3) rozkładanie się odpowiedzialności za stymulowanie wzrostu gospodarczego na szerszą niż wcześniej grupę państw.

Obserwowane zjawiska oznaczają, że gospodarka światowa podlega konwergencji. Ma to szczególne znaczenie dla przyjęcia ewentualnych globalnych rozwiązań w przyszłości, w czym tradycyjnie ważną rolę mogą odegrać dwa największe rynki: USA i UE. Można powiedzieć, porównując kryzys 2007+ z kryzysem z lat 30., że mimo obserwowania pewnych podobieństw, wiele oba te kryzysy różniło. Nie wchodząc w szczegóły, należy stwierdzić, że zasadnicza różnica wynika z tego, że w obecnym kryzysie nie było powrotu do protekcji na taką skalę, jak to się obserwowało w latach 30. [Żukrowska 2010, s. 21-39]. Na rynku USA starano się podtrzymać płynność finansową gospodarki, co uruchamiało mechanizm mnożnikowy w całej gospodarce [Sarkar, Shrader 2010, s. 55-75].

W krajach OECD zastosowano klasyczną metodę pobudzania gospodarki przy użyciu tzw. pakietów fiskalnych. Pakiety te na ogół obejmują okresy 2008-2009-2010. Większość wydatków stymulacyjnych gospodarki państw OECD ponoszona była w 2009 r.

Tabela 1. Pakiety fiskalne w krajach OECD^{a)} w latach 2008-2010

Wyszczególnienie	Efekt fiskalny netto w okresie 2008-2010 ^{b)} jako % PKB z 2008 r.			Podział pomocy w okresie 2008-2010 jako % pomocy w całym okresie		
	wydatki	wpływy	ogółem	2008	2009	2010
USA ^{c)}	-2,4	-3,2	-5,6	21	37	42
Japonia	-1,5	-0,5	-2,0	4	73	24
Korea Płd.	-1,7	-3,2	-4,9	23	49	28
Australia	-3,3	-1,3	-4,6	15	54	31
Kanada	-1,7	-2,4	-4,1	12	41	47
Nowa Zelandia	0,0	-4,3	-4,3	5	46	49
Meksyk	-2,1	0,8	-1,3	0	100	0
Norwegia	-0,7	-0,1	-0,8	0	100	0
Szwajcaria	-0,3	-0,2	-0,5	0	68	32
Unia Europejska						
Niemcy	-1,4	-1,6	-3,0	0	46	54
Francja	-0,4	-0,2	-0,6	0	75	25
Wielka Brytania	0,0	-1,5	-1,4	15	93	-8
Włochy	-0,3	0,3	0,0	0	15	85
Hiszpania	-1,9	-1,6	-3,5	31	46	23
Austria	-0,3	-0,8	-1-1	0	84	16
Belgia	-0,6	-1,0	-1,6	0	60	40
Republika Czeska	-0,5	-2,5	-3,0	0	66	34
Dania	-1,9	-0,7	-2,6	0	33	67
Finlandia	-0,5	-2,7	-3,1	0	47	53
Węgry	4,4	0,0	4,4	0	58	42
Irlandia	0,9	3,5	4,4	15	44	41
Luksemburg	-1,9	-1,7	-3,6	0	76	24
Holandia	-0,1	-1,4	-1,5	0	51	49
Polska	-0,6	-0,4	-1,0	0	77	23
Portugalia	-	-	-0,8	0	100	0
Słowacja	-0,5	-0,6	-1,1	0	42	58
Szwecja	-0,9	-1,8	2,8	0	52	48
Średnia OECD (średnia ważona) ^{d)}	-1,5	-1,9	-3,4	17	45	39

^{a)} na podstawie danych z 24 marca 2009 r.

^{b)} szacowany efekt nie dotyczy wsparcia finansowego dla sektora bankowego (jak dokapitalizowanie banków, gwarancji i innych). Nie obejmuje to również zmian w terminach regulowania zobowiązań podatkowych i realizacji zamówień rządowych.

^{c)} dane dotyczące USA odnoszą się do rządu federalnego. Kilka stanów (w tym Kalifornia) przyjęło restrykcyjne działania mające na celu restrukturyzację wydatków i ograniczenie ich poziomu.

^{d)} średnia liczona jest dla wszystkich państw OECD z wyjątkiem Grecji, Islandii, Meksyku, Portugalii i Turcji.

Źródło: [Internet 1].

Ważna w strategii wychodzenia z działań interwencyjnych jest zachowana proporcja między przychodami do budżetu a przyrostem wydatków. Ważna jest również kompozycja źródeł, które decydowały o dochodach.

Tabela 2. Kwoty planowane na działania interwencyjne w latach 2008-2009

Państwo	Kwota w mld dol.	% PNB	Państwo	Kwota w mld dol.	% PNB
Argentyna ^a	3,9	1,2	Holandia	7,5	1,0
Australia	10,1	0,9	Nowa Zelandia	5,0	3,7
Austria	3,7	0,6	Norwegia	2,9	0,6
Belgia	2,5	0,6	Pakistan	7,6	1,9
Brazylia	3,6	0,2	Peru	3,2	1,1
Kanada	43,6	0,7	Filipiny	6,1	1,2
Chile	4,0	2,2	Polska	31,4	5,5
Chińska Republika Ludowa	586,0	6,9	Portugalia	2,7	1,3
Republika Czeska	7,8	1,9	Rosja	20,0	1,1
Egipt	5,4	1,7	Arabia Saudyjska	126,7	3,4
Finlandia	2,6	1,7	Singapur	13,9	3,5
Francja	33,0	1,3	RPA	3,7	1,2
Niemcy	103,3	1,6	Republika Korei Płd.	10,8	1,1
Węgry	6,5	4,0	Hiszpania	113,3	6,7
Islandia	2,1	5,3	Szwecja	1,0	3,0
Indie	4,0	0,3	Szwajcaria	1,3	0,3
Indonezja	6,7	1,3	Tajwan (prowincja Chińskiej Republiki Ludowej)	12,0	3,0
Włochy	6,3	0,3	Tajlandia	8,5	3,3
Izrael	5,0	2,7	Wielka Brytania	36,3	0,9
Japonia	110,0	2,3	USA	787,0	5,5
Malezja	17,2	4,0	Wietnam	1,0	1,1
Meksyk	11,4	1,0	Świat ogółem	2180,6	3,5

^{a)} kolejność alfabetyczna nazw państw w języku angielskim.

Źródło: [MFW.I. 2010].

Świat na pakiety stymulacyjne przeznaczył 2180,6 mld dol., co stanowiło 3,5% skumulowanej wartości światowego PNB. Największe pakiety fiskalne przyjęto w USA, Australii, Nowej Zelandii, Kanadzie i Korei Południowej. W gospodarce tych państw przyjęto zasadę, że wzrost wydatków i zmniejszenie dochodów do budżetu będzie rozwiązaniem zwiększającym deficyt budżetowy średnio o ok. 5% PKB. W UE największy pakiet stymulacyjny został przyjęty przez Hiszpanię. Warto zauważyć, że zastosowane strategie w państwach europejskich nie prowadziły do wzrostu deficytów w takiej skali, jak to miało miejsce w USA, Nowej Zelandii i Korei Południowej. W Hiszpanii przyrost deficytu sięgnął 3,5%, w RFN – 3,0%. Strategia przyjęta w Polsce miała zwiększyć deficyt o 1,0%.

Jeśli prześledzimy przebieg wdrażania strategii wychodzenia z kryzysu przyjętych przez państwa OECD oraz stan wyników makroekonomicznych dostępnych na koniec trzeciego kwartału 2010 r., to możemy zauważyć, że wielkość deficytu może mieć zarówno negatywny, jak i pozytywny wpływ na rozwiązania zastosowane w restrukturyzacji wydatków, wprowadzające trwałe zmiany w ich strukturze.

Wielkość deficytu budżetowego wpływa na poziom stopy inflacyjnej, ta z kolei tworzy dźwignię do podniesienia stopy procentowej. Stopa procentowa wpływa na zwiększenie długu publicznego państwa, stanowiąc duże obciążenie dla jego budżetu. Zanim wzrośnie stopa procentowa, rosnąca inflacja jest czynnikiem ograniczającym wartość długu i tym samym – zobowiązań państwa wynikających ze sprzedaży obligacji i z wysokości deficytu budżetowego. Jest to jednak krótki okres, ponieważ wzrost obciążeń związanych z deficytem i długiem szybko rośnie.

Poziom odnotowanego długu i deficytu może prowadzić do podjęcia wspólnych działań przez grupę państw, jeśli stworzy to warunki dla łatwiejszego rozwiązania problemu. Nagłośnienie problemu deficytu i budżetu jest warunkiem pozwalającym zdobyć poparcie dla tego typu działań, co będzie sprzyjało redukcji deficytu i co za tym idzie – zadłużenia. Przy założeniu, że wspomagane instytucje i firmy zwrócą państwu środki użyte im na działania interwencyjno-stymulacyjne, sam fakt transferu środków między budżetem państwa a budżetem firmy w średnim okresie powinien sprzyjać restrukturyzacji wydatków. A takie posunięcie może na trwałe zmienić strukturę wydatków i dochodów budżetowych.

Wielkość deficytów budżetowych w gospodarce państw OECD rosła z trzech powodów:

- spadku koniunktury, co oznaczało zmniejszenie produkcji, zatrudnienia, obrotów i zarazem wartości ściąganych z podatków w każdym z państw;
- zwiększenia wydatków wynikających z zastosowania pakietów interwencyjnych;
- zmniejszenia dochodów w efekcie zmniejszenia podatków.

Wszystkie wymienione przypadki w porównaniu z możliwościami, jakie dawała polityka stosowana przez państwa UE, na etapie kiedy tworzone Unię Gospodarczą i Walutową, pozwalają trwale zmniejszyć deficyty budżetowe. Tradycyjnie podatki i wydatki budżetowe powinny być zredukowane podczas koniunktury. Obecna dekonunktura i jej globalny charakter stwarzają warunki dla poszukania winnych, a więc takich systemów gospodarczych, które nie stosowały się do zaleceń tworzenia UGiW. „Zmycie grzechu pierwородnego” we współczesnej gospodarce, jaką jest UE i sieć państw z nią powiązanych instytucjonalnie, prowadzi do przyjęcia wspólnych uzgodnień dotyczących interwencji i wspólnego działania.

Układ dynamiki przyrostu PKB w gospodarce światowej świadczy o tym, że rynki wschodzące brały na siebie stymulowanie dynamiki wzrostu gospodarczego. Procesom globalnej dekonunktury towarzyszyły dwa zjawiska – z jednej strony tendencja do aprecjacji walut narodowych, np. państw ASEAN i pozostałych państw tworzących monopol produkcji i eksportu. Z drugiej strony, prowadziło to

do pogłębienia deprecjacji walut krajów, które stanowiły najlepsze rynki zaopatrzenia dla ChRL. Obie tendencje, zamiast się znosić, wzajemnie zwiększały protekcję rynków eksportowych. Drugi poziom to decydenci: (1) właściciele firm lub akcjonariusze, których aktywa zostały użyte dla tworzenia zakładu przemysłowego. To również politycy szczebla centralnego i lokalnego; (2) politycy ekonomiczni, którzy podejmują decyzję o tym, co powinno wchodzić w zakres ich obowiązków, zwłaszcza kiedy poważnie i z pewną przekorą podchodzą do zmian i możliwości pogłębienia integracji i równocześnie ekspansji UGiW. Trzeci poziom to Rada Polityki Pieniężnej każdego państwa, to też minister finansów, narodowe banki centralne. Czwarty poziom to przyzwolenie przedstawicieli społeczeństw w organizacjach międzynarodowych, którzy zainteresowani problematyką chcą uczestniczyć w obradach międzynarodowych, na których koordynuje się ich działania itd. Pamiętać należy, że dzięki dołączeniu do wysoko rozwiniętych systemów gospodarczych również państw uznanych za rynki wschodzące wzrosła liczba państw zaangażowanych w ogólną ocenę sytuacji gospodarczej i ewentualne działania skoordynowane we wspomaganiu gospodarki. Ci nowi gracze na światowym rynku też mają głos w podejmowaniu decyzji w ramach G-20. G-20 pozwala im koordynować swoje działania zarówno w ramach BRIC, jak i na szerszych scenach WTO, MFW, BŚ czy ONZ. Wszystkie państwa, współpracując ze sobą, dysponują odpowiednim potencjałem, który jest w stanie przyspieszyć zmiany zarówno w polityce, gospodarce, jak i w sferze socjalnej.

Współpraca między państwami często kształtowana jest w ramach pewnych konfliktów i animozji. Jednak wiele z nich *de facto* służy przyspieszaniu zmian strukturalnych, natomiast mało zorientowany badacz odbierze to jako próbę dominacji nad pozostałymi systemami gospodarczymi wszystkich ośrodków/rynków tworzących grupę koordynującą działania. Dowodem na to jest wzajemna zależność między G-20, BRIC i G7/8 [Auboin 2010].

3. Wychodzenie systemów gospodarczych z dekonstrukcji i próby usunięcia negatywnych skutków stosowanej polityki interwencyjnej

Znaczenie skutków stosowanej polityki stymulowania gospodarki zasadniczo można zaklasyfikować różnie, w zależności od użytego kryterium różnicującego. Możemy np. zastosować kryterium określające poziom występowania skutków: narodowy i międzynarodowy. Inną miarą będzie zastosowanie kryterium określającego skutki działań interwencyjnych, takie jak np.: (1) skuteczność; (2) konieczność zwrotu środków zainwestowanych lub jej brak; (3) bezpośrednio lub uboczne; (4) społeczne; ekonomiczno-finansowe. Dodatkowym kryterium może być charakter podejmowanej interwencji: (1) narodowy; (2) międzynarodowy. Długość trwania

działań interwencyjnych możemy sklasyfikować następująco: (1) krótki okres; (2) długi okres.

Większość zastosowanych działań interwencyjnych oznaczała stymulowanie finansowe. Stymulowanie to doprowadziło do wzrostu deficytów budżetowych. Występowanie deficytów budżetowych można interpretować jako warunek decydujący o przyzwoleniu społecznym na zmiany strukturalne budżetów poszczególnych państw. Jednak akceptacji zmian struktury budżetu prowadzącej do redukcji deficytu nie można zakładać jako czegoś, co następuje automatycznie. Akceptacja ta wymaga określonych działań, które mają tym większe znaczenie, im bardziej społeczeństwa (eksperti, politycy, związki zawodowe, obywatele) zinterpretowały metody zastosowane w stymulowaniu systemów gospodarczych w procesie ich wychodzenia z kryzysu jako działania oznaczające powrót do polityki stosowanej przed laty, a więc czystego interwencjonizmu, przy użyciu takich samych metod i instrumentów, jakie stosowano w warunkach gospodarki zamkniętej, nastawionej protekcyjnie do swego otoczenia międzynarodowego. Takie zrozumienie obecnej rzeczywistości utrudnia podejmowanie właściwych zmian strukturalnych budżetu.

Owe działania mają inny wpływ na podmioty w systemach gospodarczych reprezentujących różny poziom rozwoju. Interwencjonizm w wysoko rozwiniętych systemach gospodarczych skupiał się przede wszystkim na sferze usług, jako że gospodarka w tej grupie państw jest na etapie rozwoju postindustrialnego. Interwencjonizm w gospodarce w przemysłowej fazie rozwoju skupiał się na sektorze przedsiębiorstw produkcyjnych. Interwencjonizm we wschodzących systemach gospodarczych skierowany był przede wszystkim na taką działalność, jaka w danej gospodarce mogła najbardziej ucierpieć podczas kryzysu. Na ogół były to przedsiębiorstwa ze sfery finansów i bankowości oraz ubezpieczeń, usługowe, produkcyjne i surowcowo-wydobywcze.

W każdej z tych sfer kryzys 2007/2008+ wywarł różny wpływ. Tym samym i skuteczność podejmowanych działań była różna. Odmienne było też znaczenie tych działań dla międzynarodowych transferów czynników produkcji czy towarów¹.

W warunkach zaangażowania się organizacji międzynarodowych w stymulowanie gospodarki przyzwolenie na zmiany strukturalne budżetu może być większe, co ogólnie można uznać za łatwiejsze warunki dla przeprowadzenia reform restrukturyzujących budżet narodowy. Takich reakcji można się spodziewać po państwach, wobec których zastosowano rozwiązania, które są uzgadniane wspólnie przez organizacje międzynarodowe (MFW i UE) oraz rządy tych państw. Chodzi tu przede wszystkim o Grecję i Irlandię. Gorzej sytuacja może przedstawiać się w tych systemach gospodarczych, w których podejmuje się próby restrukturyzacji

---

¹ Różnice w tym zakresie będą omówione w dalszej części opracowania. W tym miejscu się je wyłącznie sygnalizuje.

budżetów w ramach wyłącznie narodowych rozwiązań. Przykładem tego może być Wielka Brytania czy Polska. W Wielkiej Brytanii próba cięć budżetowych wywołała protesty społeczne, podczas gdy w Polsce zastosowano inne, dość interesujące rozwiązanie, które można określić jako dyskusję społeczną nt. III filara OFE, do którego planuje się ograniczyć transfery. W debacie telewizyjnej między L. Balcerowiczem a J. Rostowskim ten drugi uzasadniał, że transfery z budżetu do OFE są źródłem tworzącym deficyt budżetowy, podczas gdy L. Balcerowicz ripostował, że jest to konieczne dla restrukturyzacji budżetu (struktury wydatków). Inwestowane środki z OFE są warunkiem zgromadzenia pomnożonych środków na zobowiązania emerytalne państwa. Inne rozwiązanie, jak zmniejszenie takich transferów, może okresowo wpłynąć na redukcję deficytu, ale brak presji na zmiany strukturalne, jakie tworzy deficyt budżetowy, doprowadzi w krótkim czasie do wzrostu deficytu budżetowego, a nie jego redukcji. Zrozumienie tych mechanizmów powinno lepiej niż same decyzje polityczne wpłynąć na społeczną akceptację zmian strukturalnych budżetu. Dyskusja prowadzona przez polityków, którzy mają różne poglądy, prowadzi do zrozumienia, a następnie akceptacji przyszłych zmian prowadzących do cięć budżetowych, tak trudno akceptowanych przez społeczeństwo².

Takie warunki, jak deficyt budżetowy i jego wielkość, mogą być uznane za instrument wspomagający zmiany strukturalne wydatków. Twierdzenie to brzmi paradoksalnie, ale dość łatwo wyjaśnić mechanizm działania takiego rozwiązania. W warunkach otwartej gospodarki podnoszenie poziomu podatków nie jest metodą, która prowadzi do eliminacji deficytu budżetowego i zmian jego struktury. Próba redukcji deficytu może być więc osiągnięta przez:

1) przyspieszenie dynamiki wzrostu gospodarczego, co prowadzi do wzrostu dochodów budżetowych i w dłuższej perspektywie sprzyja redukcji deficytu budżetowego. Taki wynik (redukcja deficytu) nie jest bezwarunkowy. Warunkiem jego spełnienia jest wprowadzenie pułapu wzrostu wydatków, uzależniając je od dynamiki wzrostu gospodarczego w danej gospodarce. Rozwiązanie takie nie pozwalałoby w przyszłości na wprowadzanie ograniczeń w stosowaniu kryteriów konwergencji (spójności);

2) redukcję wydatków budżetowych, a co za tym idzie – zmianę struktury tychże wydatków;

3) możliwe też są działania na rzecz podniesienia dochodów przy równoczesnej redukcji (stopniowej) deficytu budżetowego. Najskuteczniejszym działaniem w tym zakresie będzie określenie corocznie przyrostu dynamiki wydatków w relacji do dynamiki wzrostu wydatków. Skuteczność tej metody będzie zagwarantowana przez określenie dynamiki wzrostu przychodów na poziomie niższym niż dynamika wzrostu wydatków;

---

² Problem ten pokazuje, w jaki sposób sterować zmianami i informować o nich społeczeństwa, tak aby były one zrozumiałe i na dodatek zaakceptowane przez to społeczeństwo.

3) deficyt budżetowy można również starać się zredukować przez częste zmiany w strukturze wydatków i ich poziomie. Z punktu widzenia wrażliwości społecznej na takie działania próba w tym zakresie jest mało prawdopodobna i skuteczna.

Najtrudniejszym zadaniem dla polityków jest wycofywanie się ze świadczeń, które wcześniej zostały obiecane przez nich określonym grupom zawodowym czy społecznym. Decyzja o redukcji wsparcia bez argumentującej ją skutecznie filozofii wyjaśniającej jest z góry skazana na niepowodzenie. Nikt bowiem nie godzi się bez oporu i często nawet walki na to, aby odbierano mu przywileje lub innego rodzaju korzyści, które uzyskiwano przez lata (przykład Francji czy Wielkiej Brytanii). Debata na temat OFE w TV pokazuje argumentację, która sprzyja zrozumieniu pewnych mechanizmów o znaczeniu długookresowym. Brak działań prowadzących do konsolidacji budżetu w krótkim okresie będzie prowadzić do wzrostu deficytu budżetowego w przyszłości. Przyczyn tego można wymienić kilka. Ograniczając się do najważniejszych, wystarczy wskazać na: po pierwsze – brak ciętych wydatków sprzyjających powiększaniu się deficytu budżetowego; po drugie – zmiany demograficzne; po trzecie – niszczący efekt rosnącej inflacji, wywołanej deficytem budżetowym; po czwarte – pogorszenie wydolności stworzonych systemów emerytalnych, które były nastawione na samofinansowanie się; po piąte – nieprzewidywalne ekonomicznie skutki transferów zarobków i emerytur w skali międzynarodowej w warunkach dużego zróżnicowania cen, zarobków, rozwoju, poziomu kursów itp.

Próba utrzymania obecnego stanu rzeczy, utrwalająca obecnie występujące różnice rozwojowe, może być uznana za rozwiązanie wprowadzające okresowe napięcia w stosunkach międzynarodowych i w gospodarce poszczególnych państw. Próba pokonania różnic rozwojowych może być uznana za kierunek współpracy międzynarodowej, który pomógłby w osiągnięciu stanu rozwoju stosunków międzynarodowych sprzyjających zrównoważonemu rozwojowi. Dwa wymienione modele ewolucji stosunków międzynarodowych mogą prowadzić do stosowania różnego rodzaju rozwiązań.

Analiza współczesnych uwarunkowań rozwoju może prowadzić do dwóch skrajnych reakcji, pomiędzy którymi będą znajdowały się rozwiązania pośrednie. Te dwie skrajne reakcje to: (1) powrót do protekcji lub (2) pogłębienie liberalizacji. Rozwiązaniem pośrednim jest też utrzymanie obecnego *status quo*, co oznacza okresowe pojawianie się problemów podobnych do kryzysu 2007/2008+. Założenie takiego wypośrodkowanego rozwiązania jako modelu docelowego raczej nie wchodzi w rachubę. Gospodarka światowa podlega ciągłym zmianom. Część z nich wynika z celowego działania państw, ich polityków i rozwiązań wprowadzanych w prawie międzynarodowym i organizacjach międzynarodowych, a część jest konsekwencją decyzji podjętych wcześniej, których efekty pojawiają się w pełni po dołączeniu do określonych reżimów, stworzonych przez państwa członkowskie or-

ganizacji międzynarodowych, nowych państw, które wcześniej, nie uczestnicząc w tych reżimach, nie musiały im się podporządkowywać.

Jeśli więc nie jest możliwe utrzymanie *status quo*, trudno jest sobie wyobrazić również powrót do rozwiązań sprzed lat, czyli regres w stosunkach międzynarodowych. Możliwe są działania prowadzące do dalszego pogłębienia współpracy międzynarodowej, do dalszej liberalizacji. Proces ten może przebiegać z różną dynamiką. Okresy przyspieszenia mogą przeplatać się z okresami spowolnienia. Pewne działania mogą oznaczać wprowadzenie głębokich zmian instytucjonalnych naprowadzających świat, poszczególne regiony i państwa na określone rozwiązania.

Kryzys 2007/2008 wpłynął na ograniczenie dynamiki PNB w skali gospodarki świata, za czym poszły w dół mierniki wymiany handlowej. Według szacunków OECD, produkcja spadła o 4,6%, podczas gdy wymiana handlowa o 17,0% [Ahn, Amiti, Weinstein 2010]. Informacje te wskazują na tendencję powrotu do nacjonalizmów handlowych. Równocześnie zaobserwowano spadek przepływu kapitału. Kryzys zmniejszył znacznie międzynarodowe przepływy kapitału, jednak podobnie jak w przypadku spadku dynamiki wzrostu PKB czy wymiany handlowej zjawisko to rozłożyło się nierównomiernie w poszczególnych regionach gospodarki światowej. Spadek napływu o 29% odnotowano w systemach gospodarczych wysoko rozwiniętych. W Afryce napływ kapitału wzrósł w stosunku do roku 2007 o 63%. W regionie Azji Wschodniej, Południowej i Zachodniej odnotowano ekspansję napływu BIZ o 17%. Ponieważ jednak największe przepływy kapitałowe wcześniej notowano między wysoko rozwiniętymi systemami gospodarczymi, to zaobserwowane zmiany dynamiki w sumie doprowadziły do ogólnego spadku wartości przepływ BIZ w skali świata. W 2008 r. spadek wartości przepływu BIZ wyniósł 28% [World Investment Report. Transnational... 2009, s. XVII]. W pierwszej połowie 2010 r. odnotowano powolny wzrost przepływu BIZ w porównaniu z poziomem transferów w roku 2009. UNCTAD szacowało, że w 2010 r. przepływy wyniosą 1,2 trylionów dol. Trend ten, według ekspertów tej organizacji, powinien być kontynuowany w następnych latach. W 2012 r. przewiduje się transfery BIZ wartości od 1,6 do 2 trylionów dol. [World Investment Report 2010... 2010, s. XIII]. Wzrost bezrobocia w wysoko rozwiniętych systemach gospodarczych nie stanowił czynnika skutecznie demobilizującego międzynarodowe ruchy migracyjne, wprost przeciwnie – zjawisko to nasiliło się wraz z pojawieniem się dekoniunktury w skali całej gospodarki światowej.

4. Scenariusze przyszłej ewolucji zastosowanych rozwiązań globalnych określających warunki dla transferów międzynarodowych

Stan zaawansowania liberalizacji transferów międzynarodowych wskazuje, że powrót do protekcji jest raczej niemożliwy. Do podobnych wniosków prowadzi

obecny model międzynarodowego podziału pracy. Protekcja była możliwa w warunkach większej samowystarczalności w produkcji. W warunkach specjalizacji, która weszła w zaawansowany etap wewnątrzgałęziowego podziału pracy, powrót do protekcji jest niemożliwy.

Ukształtowane współzależności między systemami gospodarczymi i rynkami regionalnymi raczej wskazują na to, że liberalizacja będzie się pogłębiać. W praktyce powinno to oznaczać:

- postępującą liberalizację w tych dziedzinach, w których jest ona najbardziej zaawansowana;
- dołączanie nowych państw do procesów liberalizacji i wchodzenie ich na obecny etap zliberalizowania osiągnięty przez państwa liberalizujące kontakty z otoczeniem międzynarodowym od dłuższego czasu;
- objęcie procesami liberalizacji nowych dziedzin, wcześniej wcale nią nieobjętych lub wprowadzających liberalizację w ograniczonej skali.

Co to może oznaczać w praktyce? Mając na uwadze dotychczasowy stan liberalizacji w skali globalnej i regionalnej, należy zakładać, że procesy te będą ulegały przyspieszeniu. Może to oznaczać różną dynamikę liberalizacji w regionach i w skali globalnej – gospodarki światowej. Warunkiem pogłębienia procesów liberalizacji jest odejście od działań interwencyjnych i rozwiązanie problemu deficytów budżetowych.

Analizując stan zaawansowania liberalizacji wymiany handlowej w skali globalnej, można powiedzieć, że redukcja poziomu średnich taryf ochronnych w krajach, które jeszcze nie tak dawno (10 lat temu) dość efektywnie chroniły dostępu do swoich rynków, jest bardzo duży. Niemniej nadal można spotkać przypadki państw reprezentujących bardzo niski poziom rozwoju, w których poziom średniej stosowanej stawki związanej jest nadal bardzo wysoki. Wystarczy podać przykład Bangladeszu 169,2; Burundi – 68,2; Kamerunu – 79,9; Czadu – 79,9; Gambii – 102,0; Wspólnoty Dominiki – 58,7; Birmy – 83; Nigerii 118; Ruandy 89,5; Tanzanii – 120 czy Zambii 106,4 [Hoeckman, Kostecki 2011, s. 700-704 (Aneks 1, Członkostwo w GATT/WTO w 2008 r.)]. Średnia stosowana stawka MFN w tych państwach kształtuje się na o wiele niższym poziomie, jest jednak kilkakrotnie wyższa niż np. stawki stosowane we wspólnej polityce handlowej UE. Dla UE średnia stosowana stawka MFN wynosi 5,2, podczas gdy stawka związana kształtuje się na podobnym poziomie, wynosząc – 5,4 [Hoeckman, Kostecki 2011]. W przypadku USA średnia stawka stosowana MFN i średnia stawka związana są sobie równe i wynoszą w obu przypadkach – 3,5 [Hoeckman, Kostecki 2011].

W sferze przepływu kapitału nie wszystkie państwa członkowskie WTO zastosowały się do ustaleń TRIM wprowadzonych w ramach Rundy Urugwajskiej GATT. Państwa rozwijające się miały wprowadzić te zasady do 2000 r. Jednak wiele z nich poinformowało, że nie są jeszcze gotowe i że będą stosowały przepisy niezgodne z ustaleniami TRIM.

Dużo jest również do zrobienia w sferze wielostronnych porozumień handlowych dotyczących rolnictwa, tekstyliów, odzieży i porozumień o technologii informatycznej.

5. Wnioski końcowe

W opracowaniu postawiono sobie za cel przeanalizowanie, na ile stosowana w gospodarce państw polityka gospodarcza (szczeble zarządzania, wykorzystane sfery zarządzania i zastosowane instrumenty) odpowiada etapowi ewolucji danej gospodarki w jej kontaktach z otoczeniem międzynarodowym. Diagnoza tego problemu jest podstawą dla stwierdzenia, czy zastosowana polityka jest skuteczna czy też nie, a co za tym idzie – czy będzie miała wpływ na więzi danej gospodarki (lub grupy państw) w ich kontaktach z otoczeniem międzynarodowym. Inaczej mówiąc, analizuje się scenariusze w zakresie możliwych do zastosowania rozwiązań, które mogą oznaczać dalsze stymulowanie transferów międzynarodowych we wszystkich ich kategoriach (towary przetworzone, wysoko przetworzone, surowce, produkty rolne, usługi, kapitał i własność intelektualna), lub stosowania rozwiązań prowadzących do selektywnej liberalizacji czy wreszcie do selektywnej protekcji.

Analiza przedstawionych wariantów możliwych scenariuszy wymienionych trzech rozwiązań wskazuje na zdecydowane korzyści wariantu prowadzącego do pogłębionej liberalizacji. Jest to rozwiązanie najbardziej korzystne dla wszystkich uczestników stosunków międzynarodowych, jeśli chodzi o dynamikę dochodzenia do poprawy dobrobytu i pokonywania luki rozwojowej. Zwraca się tu uwagę na sekwencyjność zachodzących procesów otwierania i rozwoju obejmującego stopniowo coraz to nowsze grupy państw i ich gospodarkę. Podkreśla się również autonomiczność decyzji dotyczących uczestnictwa w tych procesach dla poszczególnych grup państw i indywidualnych państw. Formuje się wniosek, że okresy przyspieszenia zmian przeplatają się z okresami ich spowolnienia. Oznacza to zróżnicowaną dynamikę, która, z jednej strony, jest determinowana własnym przygotowaniem regionu czy państwa do włączenia się do głównego nurtu gospodarki światowej, z drugiej zaś – zależy od już osiągniętego etapu rozwoju i stopnia zinstytucjonalizowania powiązań, kontaktów, transferów z głównymi rynkami światowymi oraz sąsiedzkimi, regionalnymi. Trwałość więzi globalnych i regionalnych o charakterze instytucjonalnym i towarowo-kapitałowym jest czynnikiem przyspieszającym rozwój, pokonywanie luk rozwojowych i spłaszczającym fluktuacje koniunkturalne. Tym samym jest to warunek ograniczający wrażliwość danej gospodarki na wahania koniunktury i przyspieszający wychodzenie z dekonunktury. Natomiast same więzi towarowo-kapitałowe utrzymują poziom wysokiej wrażliwości na wahania koniunktury i podatność danej gospodarki na negatywne impulsy pochodzące z otoczenia międzynarodowego.

Literatura

- Ahn JB., Amiti M., Weinstein D.E., *Trade Finance and Great Trade Collapse*, 30. Dec. 2010, http://www.google.pl/search?sourceid=navclient&hl=pl&ie=UTF-8&rlz=1T4SKPB_plPL332PL332&q=Amiti+Weinstein.
- Auboin M., *The G-20 Mandate on Fixing Trade Finance for Low-Income Nations*, WTO 25 November 2010, <http://www.voxeu.org/index.php?q=node/5844>.
- Hoeckman B., Kostecki M.M., *Ekonomia światowego systemu handlu. WTO: zasady i mechanizmy negocjacji*, UE, Wrocław 2011.
- MFW. I. Ortiz, *Fiscal Stimulus Plans, The Need for a New Global Deal*, 2010.
- Sarkar A., Shrader J., *Financial amplification mechanism and the federal reserve's supply of liquidity during the financial crisis*, FRBNY, „Economic Policy Review”, August 2010.
- World Investment Report 2010. Investing in Low-Carbon Economy*, UN, New York, Geneva 2010.
- World Investment Report. Transnational Corporations. Agricultural Production and development*, UN, New York, Geneva 2009.
- Żukrowska K., *Sfera gospodarcza jako nowe wyzwanie dla bezpieczeństwa*, [w:] *Międzynarodowe wyzwania bezpieczeństwa*, K. Budzowski (red.), Krakowska Akademia im. Frycza Modrzewskiego, Kraków 2010.

Źródło internetowe

- [1] <http://www.oecd.org/dataoecd/12/62/42555546.pdf>, s. 7, 10.10.2010.

INTERNATIONAL TRANSFERS IN THE PROCESS OF COMING OUT OF THE CRISIS

Summary: The article states that there were different reactions of states in their economic policy mix approach to the 2007/2008 crisis. This could be justified if policies were similar in homogenous groups of states, which represented similar level of development, but this was not always the case. The paper argues that policies applied are often ineffective as they reflect actions, instruments, approaches characteristic for national and protective economies, not international, open, integrated ones. It shows that relatively small fall in GDP was accompanied by much a larger drop of international trade and FDI flows. The above noticed decreases were distributed unevenly among economies from three major groups of states: developed, developing and emerging.

Key words: international transfers, crisis, recession.